

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА III.

ШТАМПАЊЕ ОВЕ КЊИГЕ ПОТПОМОГНУТО ЈЕ ИЗ ЗАДУЖБИНА СРП.
КР. АКАДЕМИЈЕ: арх. НИЋИФОРА ДУЧИЋА и Д-ра. ЉУБ. РАДИВОЈЕВИЋА.

БЕОГРАД, 1922—1923.

4. Двојица, неколицина и слична образовања.

Познато је да уз именицу двојица, тројица, четворица итд. стоје само именице мушког рода (које значе човека или живинче), т. ј. те збирне именице показују збир двају или више живих створова мушког рода. Тако исто и именица неколицина означаје само извештан број људи, стоји опет у вези са именицом мушког рода. У Akad. Rječn. може се наћи велики број примера за „dvojica“ и увек се даје значење: „два (одрасла) човека“ или „два мушка живинчета“, исп.: „Кога Марко сабљом удараше, по двојицу од једног грађаше“. Срп. Н. Пј. Вука Караџића II. књ., 252 (по Akad. Rječn.) или „Подај оној двојици волова да лижу соли“ (ibid.). За значење „мушко и женско чељаде“ или „две ствари уопште“ (у Белину речнику, ibid.) — оправдано стоји да та значења нису поуздана, јер се не налазе у народном језику. — За именицу неколицина, која се бележи у Вука и у Akad. Rječn. са акцентом на првом слогу *několicina* (обично је међутим неколицина), стоји правилно у Akad. Rječn. да се говори „*samo o ljudma*“ и наводе се примери из дела Караџићевих, Врчевићевих, Даничићевих и Богишићевих. У Боци се говори и *několicina*. У ранијим речницима (сем Вукова) реч та није забележена и врло је вероватно да је сасвим нова порекла.

Питање је сасвим оправдано, откудa то да ове збирне именице стоје само уз именице мушког рода, када друге збирне именице означају само збир или количину у збиру предмета немајући никакве везе са нарочитим родом именица. Мени се чинило већ *a priori* вероватним да је именица неколицина морала имати у својој основици готов облик неколици, т. ј. неколици људи; јер да смо од основе неколик — добили образовану именицу наставком ина, морали бисмо имати свугде у нашем језику неколичина (исп. количина у значењу опште апстрактне именице, дакле, од „колик“ наставком „ина“); а тога нема. И исто онако као што неколицина претставља неколици + на, тако би двојица морало претстављати двоји + ца.

Овамо иду и именице мнозина (мнозиња) и множина. За прву именицу стоји у Akad. Rječn. да се употребљава у значењу „*mnogo čeladi*“ и уредник (Т. Маретић) примећује: „*Glas je -z-neobičan, jer ispred nastavka -ina prelazi g u ž; ispor. družina, dužina, množina, rožina*“ (s. v. množina). Примере наводи Akad. Rječn. само из црногорскога и херцеговачког говора, али те именице има и у диалектима ист. Србије (исп. моје Диалекте Источне и Јужне

Србије, стр. 381—2), са акцентом мнозина и мнозина. Маретићева сумња је сасвим оправдана, само што у мнозина имамо мнози † на, а само у множина имамо мног † ина. Зато мнозина значи искључиво „многа људи“, „многа људи“, а множина значи „мноштво“, „multitudo“ (код Караџића ова разлика није добро прецизирана, в. његов Срп. Рј.; али примери *Akad. Rječnika*, исп. текст под *mnozina* и *množina*, показују је сасвим јасно).

На овај се начин све загонетке врло лепо расплећу. С друге стране, ове именице тако дугим чувањем свога значења, добивеног самим постанком њиховим, дају врло занимљив пример, како се добијају специфична значења код неких именица и како треба тражити порекло тих специфичних значења.

У говорима нашим могло је једно или друго образовање бити врло продуктивно. У говорима источне или јужне Србије (исп. моје Диалекте Ист. и Јужне Србије, 1905 год., стр. 464) имамо према двојна, тројна и петина, шестина и сл. (т. ј. онако као неколицина) у значењу „пет људи“, „петорица“. У црногорским говорима имамо исто образовање (петина смо, шестина и сл. у значењу петорица и сл.) Несумњиво је да је овде био творачки однос неколико: неколицина, те смо према пет, шест и сл. добили петина, шестина са сличним значењем.

Занимљиво је да и акценат иде паралелно са процесом постанка ове именице. По својој структури морају те именице бити у вези са именицама мушког рода, те се и уз те именице за број или количину сачувала именица мушког рода која се набраја као нешто обавезно. И, заиста, ако извршимо анализу тих именица видећемо да је то тачно.

„Двојица“ значи управо „два човека“ као што „неколицина“ значи „неколико људи“; али, наравно, те именице значе и само збирну именицу уз именице мушког рода које значе нешто живо. Прво значење несумњиво је старије.

Именицу „двојица“ ја тумачим овако. Збирни број двоји, троји, четвори и сл. имају једину само у средњем роду: двоје, трoje, четворо и т. д., а у множ. имају сва три рода: двоји, двоје, двоја који се употребљавају уз именице тих родова у множини. Када се јавила у језику потреба да се и за мушки род образује збирни облик у једини, начињено је према двоји људи или сл. двоји-ца. Према томе, овде имамо наст. -ца којим је направљена збирна именица од двоји, облика *nom. plur. masc.* Отуда

се објашњава: 1) зашто се та именица употребљава уз мушки род и 2) зашто стоји само уз жива бића мушког рода. Према томе, за нас је несумњиво да је двојица морало значити супстантивизирање само онога двоји које се употребљавало уз именицу људи.

Да је ово тачно, показује нам именица неколицина. Својим -ци- она сведочи да смо пре облика нёколицина, који находимо код Вука Караџића и који се и заиста употребљавао у нашем народу, а који има исти акценат као заменица нёколико, нёколики, исп. свйколици у југозападним говорима, — имали у употреби облик нёколицы, за који се може наћи, почевши од XIV до XVIII века, довољно примера у Akad. Rječn. под нёkolik. У нёколицина имали бисмо још тај акценат; а у нашем обичном неколицина имамо уопштавање акцента именица са наставком — *инā као висйна, жестйна, количйна и сл. Као у нашем неколицина има у Караџића тај исти акценат толицйна, за које вреди све оно што и за неколицйна; исп. такође количйна у Боци са сличним значењем.

Ја мислим да је исти процес био и код именица трџица, четвџрица и т. д., т. ј. да су гласиле првобитно трџица (исп. трџи), чџтворица (исп. чџтвори) и т. д. Остатак од тога ја находим у називу Св. Тројице која гласи Трџица. У њој се сачувало старо трџица, докле се другде уопштио акценат именица на * -йца; дакле, * тројйца = трџица (исп. једйница, пџтица, сџмица и сл.). Исп. такође и поменуто млџзина (= n. pl. млџзи + на) и мнозйна у тимочком говору. По себи се разуме да је колицина (или неколицина) образовано према колицы онако као што је количина образовано према колико.

6. I. 1923, Београд.

А. Белућ.

5. Јужнословенска ријечца *ve*.

У јужнословенској језичној групи имаде ријечца *ve*, која се употребљује и као самосталан адверб и као партикула, која пристаје уз друге адвербе, да им појача значење. Тако је у словеначком језику, гдје се говори: *vè* ,сад', *baš ve* ,баш сад', *do ve* ,довле', *tam ve* = *tam-le* ,управо тамо', *tu ve* = *tu-le* ,ту' (Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar II. 752); у *vèzda*, *vèzdaj* ,сад' здружено је *ve* с истозначним адвербом *zdà(j)* = *svdā. — У српскохрватском језику налази се